

DİNLER TARİHİ DERS NOTLARI

3.ÜNİTE

YAHUDİLİK VE HRİSTİYANLIK

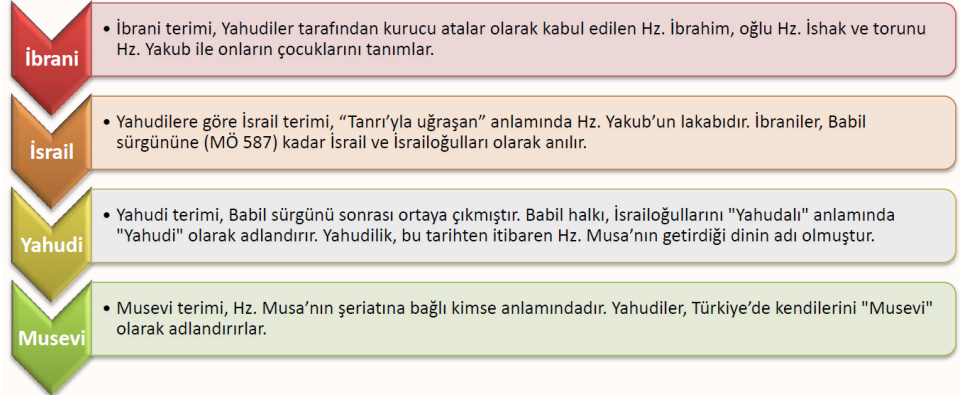
ABDULKERİM BAKIR
İHL Meslek Dersleri Öğretmeni

3. ÜNİTE - YAHUDİLİK VE HRİSTİYANLIK

1. Yahudilik

1.1. Yahudiliğin Tarihçesi

Kronolojik Yahudi Tarihi

Atalar Dönemi	: Hz. İbrahim'den Hz. Musa'ya Kadar (MÖ 1800-1300)
Mısır'dan Çıkış ve Milletleşme Dönemi	: Hz. Musa Dönemi (MÖ 1300- 1200)
Hâkimler Dönemi	: (MÖ 1200 - 1050)
Krallığın İkiye Bölünmesi ve Sürgünler	: (MÖ 930-586)
İkinci Mabet Dönemi	: (MÖ 538-MS 70)
İkinci Mabet Dönemi Sonrası Yahudilik	: (MS 70-MS 600)

(ayrıntılı tablolar için ders kitabını inceleyebilirsiniz.)

1.2. Yahudiliğin İnanç Esasları

Yahudiliğin İslam'daki gibi bağlayıcı bir amentüsü (inanç esasları) yoktur.

Tevrat'taki "On Emir" pek çok Yahudi din bilgini tarafından Yahudiliğin temelini oluşturan prensiplerin özeti kabul edilmiştir.

On Emir: Hz. Musa'ya Sina'da taş tabletler üzerine yazılı olarak verildiğine inanılan ilâhî emirlerdir.

Yahudilikte inanç esaslarını bugünkü şekliyle tespit eden kişi, Yahudi din bilgini Musa b. Meymûn'dur (ö. 1204).

İbn Meymûn'un belirlediği 13 iman esası; Tanrı, peygamberlik, kutsal kitap, ilâhî yargı, ahiret ve mesih inançlarından oluşur.

Tanrı:

Yahudi inancına göre;

Tanrı **birdir, eşi ve ortağı yoktur**. Tanrı'nın **Yehova** ve **Elohim** olmak üzere iki özel ismi vardır. Tanrı Yehova'dan başka tanrılar edinmek ve puta tapmak büyük günah kabul edilir. Yehova/Yahve tüm insanların yaratıcısı olmakla birlikte, **özel olarak Yahudilerin rehberi, koruyucusu ve kurtarıcısıdır**.

Peygamberlik:

Yahudi inancına göre;

Tanrı ile İsrailoğulları arasında aracılık eden peygamberler vardır. Peygamberlik Hz. İbrahim ile başlar. Hz. Musa ile zirveye ulaşır, Malaki ile sona erer. Yahudi inancına göre peygamberler arasında sadece Hz. Musa vahyi aracısız almıştır. Bu yüzden onun dinde özel bir yeri vardır.

Kutsal Kitap:

Yahudi kutsal kitap külliyyatı, yazılı ve şifahî olmak üzere iki kısma ayrılır. Yazılı olana "Tanah"; şifahî olana ise "Talmud" adı verilir.

Ahret:

Yahudi inancına göre;

Yahudi kutsal kitabında **ahiretin varlığı ve ahirete iman konusunda açık bir bilgi bulunmaz**. Öte dünya ve yeniden diriliş gibi inançlar, Yahudi geleneğinde çok geç dönemde, özellikle **İslam'ın etkisiyle ortaya çıkmıştır**. Günümüz Yahudi mezhepleri arasında öte dünya, yeniden dirilme, cennet ve cehennem inancı konularında farklı görüşler vardır.

Mesihçilik:

- "Mesih" kavramı başlangıçta Tanrı tarafından görevlendirilen kralları ifade etmekteydi. Zamanla, ahir zamanda ortaya çıkacak ve Yahudileri düşmanların elinden kurtarıp Mesih Çağı'nı başlatacak bir kurtarıcı anlamı kazandı.
- Mesih beklentisi Yahudiler baskı altında olduklarında daha fazla artmış ve birçok kişi böyle zamanlarda mesihlik iddiasında bulunmuştur. Günümüzde mesih beklentisi, Ortodoks Yahudiliğin temel inançlarından biridir. Reformist Yahudilikte ise mesih öğretisi kabul edilmez.

Ahit ve Seçilmişlik:

Yahudi inancına göre **Tanrı, İsrailoğullarıyla bir ahit yapmış ve onları kendisi için özel bir kavim olarak seçmiştir**.

➔ Tanah'ta iki farklı ahitten bahsedilir:

- H. İbrahim ile yapılan ahit
- H. Musa ile yapılan ahit

H. Musa Dönemi'ndeki **"dinsel seçilmişlik" (kutsal kavim) anlayışı**, İkinci Mabet Dönemi'nden itibaren yerini **"etnik seçilmişlik" (üstün ırk)** düşüncesine bırakmıştır. Modern dönemde bazı Yahudi bilginler seçilmişlik düşüncesini, **toplumlar arası eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle reddederler**.

Kutsal Toprak (Arz-ı Mev'ûd – Vaad edilmiş Topraklar)

Yahudi inancına göre yeryüzünün merkezinde bulunduğu inanılan Filistin toprakları, Tanrı'nın kutsallığının ve hükümlerinin doğrudan tecelli ettiği bölgeyi ifade eder. Filistin'de yer alan Kudüs, krallığın merkezi ve mabedin inşa edildiği yer olması nedeniyle kutsal kabul edilmiştir.

Yahudiler, tarihte **birçok kez kutsal topraklardan sürgün** edilmişlerdir. Yahudiler, **dinî bir merkez kabul etmeleri** dolayısıyla, her zaman **kutsal topraklara geri dönmenin yolunu** aramışlardır. Yahudi din otoriteleri, **zorunlu kalmadıkça kutsal toprakların dışında yaşamayı veya kutsal topraklar dışında bir devlet kurmayı dine aykırı** kabul ederler. Bunun sebebi, Yahudiliğin en temel kurum (Bet Hamikdaş) ve kurallarının bu topraklarda **yaşanabilecek şekilde** belirlenmiş olmasıdır.

Günümüz Yahudi Akımları

Günümüz Yahudi akımlarının ortaya çıkışında etkili olan bazı olaylar yaşanmıştır. Bu olaylardan bazıları şunlardır:

- a) Fransız İhtilali b) Beklenen Mesih'in gelmemesi c) Yahudi aydınlanma hareketleri

Ortodoks Yahudiliği

Ortodokslik, Yahudiliği geleneksel şekilde yaşayan bir mezheptir. Mesih gelmeden kurulduğu için İsrail Devleti'ni tanımazlar. Bu yüzden devlete vergi vermeyi ve askere gitmeyi reddederler.

Reformist Yahudilik

19. yüzyılın başlarında Alman Yahudileri arasında ortaya çıkmış bir harekettir. Reformistler, Tevrat'ın vahiy mahsulü olduğunu kabul etmezler. Onlara göre Tevrat'ın hükümlerinin pek çoğu artık geçerliliğini yitirmiştir. Ritüellerin dilinin İbranice olması zorunlu değildir. Mesih, kutsal topraklara dönüş ve mabedin yeniden inşası düşünceleri benimsenmez.

Muhafazakâr Yahudilik

Reformistlerin Tevrat'ın beşer eliyle yazıldığı iddiasını kabul etmezler. Tevrat'ın ilahî ilhamla yazdırılmış bir kitap olduğuna inanırlar.

Yeniden Yapılandırmacı Yahudilik

Bu hareket, seçilmişlik düşüncesini, toplumlararası eşitlik ilkesine ve modern insan anlayışına ters düştüğü için reddeder. Tevrat'ı vahyedilmiş ilahî bir kitap olarak değil, Yahudi medeniyetinin bir parçası görürler.

Siyonizm

Siyonizm, kökleri 19. yüzyıla dayanan, Filistin'de bir Yahudi devleti kurma amacıyla ortaya çıkan siyasi bir harekettir.

1.3. Yahudiliğin Ritüelleri, Sembolleri ve Kutsal Mekânları

Günlük, Haftalık ve Yıllık Ritüeller:

Yahudilikte dinî ritüeller, günlük, haftalık ve yıllık olmak üzere bireysel veya cemaat hâlinde yapılır.

Günlük İbadet

- Günlük ritüel, evde bireysel veya mabette cemaat halinde, sabah, öğleden ve güneş battıktan sonra dua etmekten ibarettir.
- Günlük ritüellerin temelini "Şema Yisrael" (Dinle İsrail) duası ile Amida oluşturur.
- Erkekler, sabah ritüelinde, diğer vakitlerden farklı olarak başlarına ve omuzlara Tallit örterler.

Haftalık İbadet

- Şabat (Cumartesi), haftanın en kutsal günüdür. Bugün de Yahudiler hiçbir iş yapmazlar.
- Bunun nedeni, Yahudi inancına göre Tanrı'nın dünyayı altı günde yaratmış ve yedinci gün, yani Cumartesi günü dinlenmiş olmasıdır.
- Tanrı bugünü Yahudiler için bir dinlenme ve ritüellerini yerine getirme günü ilan etmiştir.

Dinî Bayramlar:

Roş-Haşana; Yahudi takviminde yılbaşısıdır.

Yom Kippur; Kefaret günü. Yom Kippur, Yahudilerin en kutsal günüdür.

Simha Tora; Tevrat'ı hatim bayramı.

Fısh; Mısır'dan çıkışın anısına kutlanır.

Şavuot; Tevrat'ın Sina'da İsrailoğullarına indirilmesi anısına kutlanır.

Sukot; İsrailoğullarının Mısır'dan çıktıktan sonra kırk yıl çölde dolaşmalarının anısına kutlanan bir bayramdır.

Semboller

Davut Yıldızı (Magen David): Yahudiliğin ve Yahudi kimliğinin sembolü kabul edilir.

Mezuza: Evlerin giriş kapısının sağ pervazına yerleştirilen ve içinde Tevrat'tan bölümlerin yazılı olduğu kâğıtların yer aldığı tahta veya metal kutucuktur.

Menora: Yedi kollu şamdan. En eski Yahudi sembolüdür.

Tallit: Kenarları saçaklı, üzerinde Tevrat'tan bölümler yazılı olan bir dua şalıdır.

Kippa: Erkeklerin ritüel esnasında ve Tevrat çalışırken başlarına örttükleri küçük takke biçiminde başlık.

Tefilin: Erkeklerin sol kollarına ve alınlarına muska şeklinde bağladıkları, içinde Şema Yisrael duasının yazılı olduğu iki kutucuktan ve bir deri kayıştan ibarettir.

Şofar: Roş-Haşana ve Yom Kipur bayramlarında çalınan koç veya keçi boynuzundan yapılmış bir borudur.

Kutsal Mekanlar

Bet Hamikdaş (Süleyman Mabedi):

- Kral Süleyman'ın MÖ 967- 960 yıllarında Kudüs'te yaptırdığı mabettir.
- Süleyman Mabedi, MÖ 586'da Babililer tarafından tahrip edilmiştir.
- MÖ 515'de Pers İmparatorluğu döneminde sürgünden dönem Yahudilerce yeniden inşa edilmiştir.
- En son Romalılar tarafından MS 70 yılında ikinci kez yıkılmıştır.

Günümüzde Süleyman Mabedi'nden geriye sadece "batı duvarı" (ağlama duvarı) kalmıştır.

2. Hristiyanlık

Dinin Adı	: Hristiyanlık, İsevilik, Nasranilik
Öncü İsim	: Hz. İsa
Temek Kaynak (Kutsal Kitap)	: Kitab-ı Mukaddes (İncil ve Tevrat)
Başlangıcı	: 1. Yüzyıl
Tanrı düşüncesi	: Teslis (üçlemeci tanrı anlayışı)
İnanç esasları	: teslis, peygamberlik, vahiy, kurtuluş
Nüfusu	: 2,2 milyar
Yayıldığı ülkeler	: Kuzey ve Güney Amerika, Avrupa, Rusya
Akımlar	: Katolik, Ortodoks, Protestan
Köken	: Filistin

2.1. Hristiyanlığın Tarihçesi

Doğduğu Zemin:

- Hristiyanlığın doğduğu zeminde Yahudilik ve diğer kültürlerin etkisi önemlidir.
- Bu dönemde birbirinden farklı **birçok Yahudi mezhebi** bulunmaktaydı.
- Grek, Roma, Helenistik ve Pagan (Putperest) kültürleri de Hristiyanlığın oluşmaya başladığı dönemde etkili olmuştur.

Doğuşu:

- Hristiyanlar **dinlerinin kurucusu olarak Hz. İsa'yı** görürler.
- Hristiyanların birçoğuna göre **H. İsa mucizevi bir kimliğe sahip, tanrısal özellikleri** olan bir kişiliktir.
- Hz. İsa, söylemlerinden rahatsız olan Yahudi din adamlarının kışkırtması ve Romalıların infaz etmesi sonucu çarmıh hadisesiyle karşı karşıya kalmıştır.

H. İsa sonrası dönemde Hristiyanlık en genel hatlarıyla ikiye ayrılmıştır:

- **Yahudi – Hristiyanlığı**

Hz. İsa'nın Musa şeriatine sadık bir Yahudi gibi yaşaması sebebiyle Musa şeriatine uymayı öğütleyen ve İsa'nın beklenen Mesih olduğuna inanan akıma Yahudi-Hristiyanlığı denir.

- **Gentile – Hristiyanlığı**

Kurtuluş için Musa şeriatine uymanın şart olmadığını, sadece **İsa'nın insanlığın günahları için kurban olduğuna iman** etmenin yeterli olduğunu kabul eden akımdır. Bu akımın başını, Tarsuslu Pavlus çekmektedir. Günümüzdeki tüm Hristiyan mezhepleri, Gentile Hristiyanlığının devamıdır.

PAVLUS

- Başlangıçta İsa'ya inananlara zulmeden Pavlus sonradan Hristiyan olmuştur.
- **Musa şeriatının esnetilmesinde**, Tanrı yerine İsa'yı merkeze alan Hristiyanlık yorumunun ve tanrısal özelliğe sahip İsa düşüncesinin ortaya çıkmasında önemli rolü olmuştur.
- Hristiyanlığın paganlar arasında yayılması için yolculuklara çıkmış ve misyonerlik yapmıştır.

Kronolojik Hristiyanlık Tarihi

Hz. İsa - Hristiyanlar, MÖ. 5 veya 4 yılında doğan Hz. İsa'yı, Hristiyanlığın kurucusu olarak kabul ederler.

Havariler Dönemi - Hz. İsa'nın takipçilerinin Hz. İsa sonrası bu dinin yönelimi hakkında karar vermek zorunda kaldıkları dönemdir.

Konstantin'den Büyük Gregory'ye - Hristiyanlık Roma İmparatorluğu'nda Konstantin'in ilan ettiği **Milan Fermanı'na** (313) kadar illegal bir din olarak kabul edilmiştir.

Orta çağ Dönemi - Bu dönemde Papalık makamı ile imparatorluklar birleşerek, **kilise-devlet bütünleşmesi** meydana gelmiştir.

Modern Dönem - Dini anlamdaki açıklamaların yetersiz kaldığı ve Hristiyanlığın temel öğelerinden uzaklaşıldığı şeklindeki söylemler etrafında, **Reform hareketlerinin başladığı** görülür.

2.2. Hristiyanlığın İnanç Esasları

Teslis

- Hristiyanlar, **Baba, Oğul ve Kutsal Ruh** adı altında üç kişilikte tek bir Tanrı'nın varlığına inanırlar.
- Hristiyanlar bu formüle, üçlükte birlik veya birlikte üçlük demektedirler.
- İncanın bu karışık yapısı nedeniyle, akılla kavranamayacağı ve ancak iman edilmesi gereken bir sır/ gizem olduğu dile getirilir.

Baba : Evrenin yaratıcısı, **Tanrı**

Oğul : Tanrı'nın kelamı. İnsanların asli günahına kefaret olmak için kendini çarmıhta feda etmiştir. **İsa**.

Kutsal Ruh : İlahî sevgiyi insanların kalbine yerleştiren manevi bir güç. **Cebail**

Kutsal Kitap

- Hristiyanlığın kutsal kitap külliyatına, **Kitâb-ı Mukaddes** denir. Bu külliyat, **Eski Ahit ve Yeni Ahit**'ten oluşur.
- Hristiyanlara göre Hz. İsa ne bir İncil yazmış ne de yazdırmıştır.
- Günümüzdeki İncil metinleri ise Hz. İsa (a.s) ile ilgili havarilerin veya sonraki dönemde şifahi duyulan anlatıların bir araya getirilmiş hâlidir.

Peygamberlik

- Yahudilerin Kutsal Kitabını ve buradaki tüm peygamberleri kabul etmekle **Hz. İsa'yı peygamber olarak görmezler**.
- Zira o, "**Tanrı'nın Kelamı**", "**Tanrı'nın Oğlu**" olarak algılandığı için ona **peygamberlikten üst bir statü** verilmiştir.
- Zira Hz. İsa Tanrı Kelamı şeklinde tanımlandığı için vahyin bizzat kendisi olarak görülür. Böylece onun, tanrısallık yönü ön plana çıkartılır.

Kurtuluş

- Hristiyanlığa göre Âdem ve Havva'nın cennette işlediği günah nedeniyle tüm insanlık günahkârdır.
- İsa çarmıha gerilerek insanlığın bu günahı için canını vermiş ve **onun bu eylemi kefareti** olmuştur.
- Bu durumda **insanın kurtuluşu İsa'nın bu eylemine iman** etmekten geçer.

Hristiyanlıkta Önemli Kiliseler

Hristiyan ibadethanelerine kilise dendiği gibi belli başlı Hristiyan cemaatlerine/mezheplerine de **kilise** denmektedir.

Katolik

- Katolik kelimesi **evrensel** anlamına gelmektedir. Bu kilise, kendisinin **havari Petrus tarafından kurulduğunu** ifade eder.
- Katolik Kilisesi'nin merkezi yani **Papalık makamı, Vatikan**'dır.
- Ruhban sınıfına mensup hiçbir kişi evlenemez, kendisinin malı, mülkü olamaz.
- **Papa'nın yanılmaz olduğuna inanılır.** Ruhban sınıfına mensup olmayanlar, evlenebilir ancak boşanamazlar. Ritüel ve ayinler Latince yapılır.

Ortodoksluk

- Ortodoks kelimesi, **doğru inanç** anlamına gelmektedir. Kilise kendisinin, **havari Andreas** tarafından kurulduğunu belirtir.
- Ortodoks Kilisesi'nin en önemli **kadim merkezi İstanbul**'dur. Ruhbanların en üst kademesindeki kişiye, **Patrik** derler.
- **Ritüel ve ayinler Grekçe** yapılır. İsa ve diğer önemli Hristiyan azizlerinin heykel ve resimlerine saygı gösterilir.

Protestanlık

- **Katolik Kilisesi'nin yaptığı uygulamaları protesto etmesi** nedeniyle bu gruba Protestanlar denilmektedir.
- **Protestanlık Papa'nın yanılmazlığı**, ruhban sınıfının halkın inançlarını istismar etmesi, **cennetten arsa satılması** (endüljans) gibi uygulamaları da doğru bulmayan **Martin Luther**'in (ö. 1546) öncülüğünde ortaya çıkmış bir mezheptir.
- Kişinin kurtulmak için ruhban sınıfına ihtiyacının olmadığı, herkesin Kutsal Kitabı anlayabileceği, **kendi diliyle ayin** yapabileceği ve Tanrı'nın lütfu ile kurtulacağı belirtilir.

Evanjelik Kilise

- Evanjelik öğretileri kabul eden kişinin **yeniden doğduğuna** inanırlar. Kutsal Kitap, **lafzi/literal** olarak okunur.
- **Mesih'in geleceğine olan inanç** en temel öğreti olup O'nun gelmesinden önce olacak felaketler (deprem, sel, savaş/Armagedon) çok dikkatli bir şekilde takip edilmektedir. Misyoner faaliyetlere çok önem verilir.

2.3. Hristiyanlığın Ritüelleri, Sembolleri ve Kutsal Mekânları

- Hristiyanların ayinlerini yaptığı yerlere **kilise** denilir.
- Günümüzde kiliselerin **yapı itibarıyla büyük olanlarına katedral; daha küçük ve sade olanlarına da şapel** ismi verilir.

Günlük İbadet

- Ruhban sınıfına mensup olmayanlar için **sabah ve akşam olmak üzere günde iki defa ayin** söz konusudur.
- Dualar ve ilahilerle ayin yerine getirilir. Ruhban sınıfının ait oldukları kilise ve tarikata göre ayin saatleri daha fazladır.

Haftalık İbadet

- Hristiyanlar, **haftalık ayinlerini Pazar günü** yaparlar.
- Bu ayinde rahip; vaaz verir, dua eder ve ayinin en önemli unsuru olan **ekmek şarap sakramentini** yerine getirir.
- **Hz. İsa'nın** Cuma günü çarmıha gerilip **Pazar günü dirilmesi inancı** nedeniyle ayinler Pazar günü yapılır.

Dini Bayramlar

- **Noel/Christmas** : Hz. İsa'nın (a.s) doğumu anısına 25 Aralık (Katolikler) veya 6 Ocak'ta (Doğu Kiliseleri) kutlanan bayramdır.
- **Lent** : Paskalya öncesinde bugüne hazırlık olarak kırk günlük dua ve oruç günlerine denir. Bu kırk günlük oruç, günümüzde bir perhiz şeklinde uygulanır.
- **Paskalya/Easter** : Hristiyanlığa göre Hz. İsa'nın (a.s) çarmıha gerildikten üç gün sonra dirilmesi anısına kutlanılır.
- **Pentekost** : Paskalya'dan elli gün sonra Kutsal Ruh'un havarilere inişi anısına kutlanılan bayramdır.

Sakramentler

Hristiyanlıkta kilise sırları ve **inancın göstergesi olarak yapılan ritüellere sakrament** denilir. Yedi sakrament vardır:

- **Vaftiz** : Dine giriş ve asli gūnahtan kurtuluş için uygulanan Vaftiz, bebeğin veya kişinin, suya daldırılması veya hastalık endişesi gibi durumlarda su serpilmesi ile yapılır.
- **Evharist** : Komūnyon ve Ekmek Şarap ayını şeklinde de isimlendirilen Evharist, İsa'nın havarileriyle yediği son akşam yemeğinde ekmek için "bu benim etim", şarap için de "bu benim kanım" demesi ile başlayan bir ayindir.
- **Konfirmasyon** : Kişinin kiliseye kabulü, imanının teyit ve takrir edilerek güçlendirilmesi ve Kutsal Ruh'un inayetini almak için Ortodoks kiliselerince Vaftizden hemen sonra; Katoliklerce de 7-14 yaş arasında yapılan ayine denilir.
- **Gūnah itirafı** : Kişinin işlemiş olduğu gūnahlarını yılda en az bir kez bir rahibe itiraf etmesi ve rahibin de kilisenin kendine verdiği yetkiye dayanarak onu bağışlamasıdır.
- **Evlilik** : Evliliğin kutsal bir eylem olmasından nikah akitlerinin kilisede bir rahibin önünde yapılması sakramentine denilir.
- **Rahip Takdisi** : Rahip olacak kişilerin, bir üst sınıftaki ruhban sınıfından biri aracılığıyla dinî törenler eşliğinde atanmasına denilir.
- **Son/Hasta Yađlama** : Bir Hristiyan hastalandığında veya ölümü yaklaştığında rahip tarafından okunmuş yađ ile şifa bulması ve gūnahlarının bağışlanması için vücudunun belirli bölgelerine haç işareti yapılarak uygulanan bir sakramenttir.

Semboller

- **Haç**: Hristiyanlara göre Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesini sembolize eder. Farklı haç türleri vardır. Güvercin: Kutsal Ruh'un sembolü olarak kullanılır.
- **Balık**: İsa Mesih'in Tanrı'nın oğlu ve kurtarıcı olduğu anlamına gelir.
- **Kuzu**: Hristiyanlara göre Hz. İsa, insanların gūnahı için kendini kurban etmiş kuzudur.

Kutsal Mekânlar:

- **Beytullahim/Betlehem**: Hristiyanlara göre Hz. İsa'nın doğduğu kabul edilen ve Kudüs'ün 8-10 km kadar güneyinde olan bir yerdir.
- **Ürdün Nehri veya El-Mađtas**: Hz. İsa'nın Vaftizci Yahya tarafından vaftiz edildiğine inanılan ve günümüzde Ürdün toprakları içinde olan nehirdir.
- **Kıyamet Kilisesi**: Hristiyanlara göre Hz. İsa'nın (a.s) çarmıha gerildiği, gömüldüğu ve dirileceğine inanılan yere yapılmış olan Kudüs'teki kiliseye denir.
- **Aziz Petrus Kilisesi**: Hz. İsa'nın (a.s) havarilerinden Petrus'un gömüldüğuine inanılan yerin üzerine inşa edilmiş kilisedir. Vatikan'dadır.
- **Meryem Ana Kilisesi**: Selçuk'ta (İzmir) Hz. Meryem'in anısına inşa edilmiş ve aynı zamanda ziyaret mekânı olarak kullanılan kilisedir.
- **Aziz Pavlus Kuyusu**: Tarsus'ta (Mersin) Pavlus'un yaşadığı eve ait olduğuına inanılan kuyudur.